

Sprehod po naravi severne Patagonije – polotok Valdés z okolico

Matija Križnar

Patagonija je mešanica nepreglednih stepskih ravnin, kjer se menjajo nizko grmičevje, šopi trav in redka drevesa. Na skrajnem severovzhodnem delu argentinske Patagonije se v južni del Atlantskega oceana zajeda polotok Valdés, eno največjih naravnih znamenitosti Južne Amerike. Nič manj zanimiva pa ni tudi njegova okolica, kjer najdemo celo vrsto svetovno znanih najdišč jurskih in krednih dinosavrov in drugih fosilov.

Nepregledna ravnica Valdésa

Polotok Valdés je bil še pred nekaj milijoni let del ogromne poplavne ravnice. Tektonska aktivnost je na nekaterih delih ustvarila prelome in povzročila ugrezanje bazenov, ki jih sedaj pokriva morje. To sta plitva zaliva Golfo Nuevo (Novi zaliv) in Golfo San José (Zaliv Svetega Jožefa), ki sta odlični pristanišči za mnoge morske sesalce. Zgodovino

geološkega dogajanja in okolja v preteklosti lahko razberemo iz ohranjenih fosilov, ki jih najdemo v debelih plasteh miocenskih in pliocenskih kamnin. Fosile najlažje najdemo v okolici edinega večjega mesteca Puerto Pirámides. Druge so fosilnosne plasti razkrite le ob prepadnih klifih in težko dostopnih obalah in plažah polotoka.

Vožnja po Valdésu je posebno doživetje in makadamske ceste ter nepredvidljiva podlaga le še spodbujajo sproščanje adrenalina. Naju je pot vodila od izhodiščnega mesta Puerto Madryn do vhoda v naravni rezervat polotoka Valdés, ki je pod zaščito Unesca (kot Reserva faunística península Valdés). Cilj je bil vzhodni del polotoka pri rtu Punta Delgada. Od preteklega deževja razmočena in luknjasta cesta je bila izziv, hkrati pa je bila tudi priložnost, da ob počasni vožnji opazujemo naravo. Črede gvanakov (*Lama*

Največji sesalec polotoka Valdés in celotne Patagonije je gvanako (*Lama guanicoe*). Foto: Matija Križnar.

Šele ob strmih klifih polotoka Valdés je mogoče videti erozijske moči morja. Na plažah pod klifi se varno sončijo južnomorski sloni, patagonski morski Levi in mnoge morske ptice. Foto: Matija Križnar.

*Med značilne južnoameriške ptice sodijo tinamuji, kot je tale čopasti tinamu (*Eudromia elegans*), prebivalec s travo poraščenih planjav polotoka Valdés. Foto: Matija Križnar.*

guanicoe) so ob cesti skoraj stalnica in se poleg domačih ovc in redkih krav veselo pasejo po prostranstvu polotoka.

Nad trupli teh sesalcev, pogosto žrtvami trkov, se spreletavajo puranji jastrebi (*Cathartes aura*), ki so med največjimi ujedami na polotoku. Še redkejši so značilni južnoameriški ptiči tinamuji, kot je čopasti tinamu

(*Eudromia elegans*), ter nojem podobni mali oziroma Darwinovi nanduji (*Pterocnemia pennata*), ki jih je zaradi njihove varovalne barve med visoko travo in grmičevjem težko opaziti.

Ob dveh večjih slanih kotanjah (Salina Grande in Chica) se zadržujejo tudi mare ali pampski zajci (*Dolichotis patagonum*) ter

Razburjeni samec južnomorskega slona (Mirounga leonina) je pokazal svoje zobe drugemu bližajočemu se samcu. Ti veličastni sesalci lahko zrastejo več kot pet metrov. Foto: Matija Križnar.

nekatero ptice, kot so oponašalci, lončarji ter pogosto tudi čilski plamenci (*Phoenicopaterus chilensis*).

Na obali in morju

Prostrano ravnico Valdésa na obali Atlantika in ob obeh zalivih pogosto ščitijo vrto-glavi klifi, ki varujejo tudi plaže. Nedosto-

pne plaže so idealno pribežališče za mnoge morske sesalce, njihove stene pa gnezdišča mnogih morskih ptic.

Idealno izhodišče za opazovanje južnomorskih slonov (*Mirounga leonina*) je Punta Delgada. Tam smo si od blizu, toda res od blizu, ogledali (in navóhali) kolonijo teh morskih orjakov. Njihove samice sem hodijo kotit mladiče. Več kot štiri metre veliki samci so varovali svoje hareme pred vsiljivci in tudi nam so namenili grozeče poglede, če smo se jim preveč približali. Mladiči so svoje plavalne sposobnosti izpopolnjevali v plitvih bazenih nedaleč od peščene plaže.

Nad kolonijami morskih slonov so se spreletavali različni galebi, predvsem južni galebi (*Larus dominicanus*), in bolj oportunistični severni viharniki (*Macronectes giganteus*), ki so se gostili ob enem od poginulih mladičev. Strme pečine in klifi na severovzhodnem delu Valdésa preidejo v prodnate nasipe in plaže, kjer so se ustvarili plitvi in razpotegnjeni zaliv in plaže Caleta Valdés. Tu so svoja domovanja našli Magellanovi pingvini (*Spheniscus magellanicus*), ki svoja gnezda izkopljejo v podlago, običajno pod grmičevjem. Magellanovi pingvini živijo izključno v južnih predelih Argentine, Čila in na Falklandskih otokih in so na Valdésu zelo številčni.

Svoja počivališča so tukaj našli še eni veliki morski sesalci, patagonski morski levi (*Otaria byronia*), ki poležavajo po toplih prodnatih plažah. Grivasti samci se le redko zaletavajo v svoje tekmece, še najrajši imajo z glavo migajoče spogledovanje s samicami iz svojega harema.

Caleta Valdés oziroma njeno prepoznavnost so v svet prinesli neki drugi morski sesalci. To so orke (*Orcinus orca*). Ti veliki zobati

*Najpogostejši pingvini na polotoku Valdés so Magellanovi pingvini (*Spheniscus magellanicus*). Ti izkopljejo svoja gnezda v peščena tla, običajno na bregovih nad obalo. Foto: Matija Križnar.*

*Na skrajnem vzhodu polotoka Valdés se raztezajo peščene in prodnate plaže Caleta Valdés. To so svetovno znana lovišča ork (*Orcinus orca*) in domače plaže kolonij patagonskih morskih levov (*Otaria byronia*). Na fotografiji sta v ospredju samček in običajno trikrat manjša samicica. Foto: Matija Križnar.*

*Plitva zaliva, ki obdajata polotok Valdés, sta odlični kotišči za prave južne kite (*Eubalaena australis*). Opazovanje teh velikanov je enkratno in poučno doživetje. Na fotografiji sta samica (levo) in mladič (desno). Nad njima kroži južni galeb (*Larus dominicanus*). Foto: Matija Križnar.*

kiti so nekatere valdeške plaže spremenili v svoja edinstvena lovišča, kjer lovijo mladiče morskih levov. Orke se ob plimi, ki je tukaj nekajmetrska, zaženejo na prodnato plažo in zgrabijo nič hudega slutečega mladiča. Seveda pa vsak poskus ne uspe. Na žalost najino iskanje podobnih prizorov ni obrodilo sadov, saj je opisano početje ork redkost in je treba dneve in celo tedne potrpežljivo čakati in oprezati za njimi (ob primerni plimi in letnem času). Poleg Caleta Valdés je takšno lovišče tudi na skrajnem severu polotoka, pri rtu Punta Norte. Tu je plaža ponekod zaščitena z erodiranimi kamnitimi plastmi, ki jih sekajo le ozki kanali, po katerih se orke prikrajuje do plena.

Za navdušene ornitologe je gotovo zanimiv majhen otok Isla de los Pajaros, ki leži v zalivu Svetega Jožefa. Majhen otoček je gnezdišče mnogih prej omenjenih ptic. Te so tu našle mirno zatočišče, saj je otoček strogo zavarovan in za obiskovalce nedostopen.

Veliko več turistov se zgrinja v majhno vasico Puerto Pirámides, kjer je izhodišče za opazovanje kitov in drugega morskega življa. Tudi naju je pot zanesla na eno izmed opazovalnih čolnov, od koder smo opazovali samice in mladiče pravih južnih kitov (*Eubalaena australis*). Ti kiti hodijo v Novi zaliv kotit mladiče, tu so namreč varni pred mnogimi plenilci. Igrivi mladiči, še delno prekriti z belimi lisami, so plavali okoli svojih velikih mater, ki so mladiče hotele obvarovati pred nadležnimi galebi.

Prav tu so raziskovalci prvič opazili, da so galebi (južni galebi) pričeli kljувati in trgati še mehko kožo in meso z mladičev, kar je vplivalo tudi na obnašanje kitov. Še bolj zvedavi kot na kopnem so patagonski morski levi v vodi. Ko smo se približali kamnitim policam na obali, so mnogi najstniški morski levi priplavali do čolna in se dvigovali s trupi nad gladino ter pozirali.

Na manj krušljivih klifih in njihovih policah so svoja gnezdišča zgradili skalni ali Magellanovi vranjeki (Phalacrocorax magellanicus), le ena izmed več vrst patagonskih vranjekov. Tule s fotografije gnezdiijo v naravnem rezervatu Punta Loma blizu mesta Puerto Madryn. Foto: Matija Križnar.

Med dinosavri in njihovimi potomci

Naravne lepote Patagonije se ne končajo le na polotoku Valdés, ampak se razprostirajo po vsej atlantski obali. Tako je eno izmed zaščiteneh območij tudi Punta Loma, kjer so svoje plaže zasedle kolonije patagonskih morskih levov. Bolj odporne in trdne klife, na katerih so nastale priročne police, so za svoje gnezdišča uporabili Magellanovi ali skalni vranjeki (*Phalacrocorax magellanicus*). Te ločimo od drugih vrst patagonskih vranjekov po rdeče obrobljenih očeh in licih. V okolico polotoka Valdés in še južneje zahajajo gnezditi tudi skalnate papige (*Cyanoliseus patagonus*), ki svoja gnezda izkopljejo v mehke in nedostopne pečine nad obalami. Ob atlantski obali južno od polotoka Valdés leži mesto Trelew, značilno južnoameriško mesto z nekoliko angleškega pridiha. Že ob prihodu v mesto nas pričaka znamenitost, po kateri je tudi znano. To so dinosavri oziroma mestni paleontološki muzej Museo Paleontológico Egidio Feruglio (ali krajše MEF). Ob cesti stoji velika rekonstrukcija krednega titanozavra, ki je res atrakcija in ni obiskovalca, ki se ne ustavi ob tem mezozojskem orjaku.

V samem mestu, kjer stoji dokaj nov muzej, si je vredno ogledati njihove razstavne zbirke. Zastavljene so zelo poučno in nas vodijo skozi različna geološka obdobja. Na začetku predstavitve spoznamo ledenodobne sesalce, kot so sabllezobi tigri, južnoameriški konji, orjaški pasavci in mnogi drugi. Iz najdišča v bližini Trelewa pri mestu Gaiman (v paleontološkem geoparku Bryn Gwyn) so izkopali vrsto nenavadnih, predvsem eocenskih, oligocenskih in miocenskih sesalcev. Njihova okostja so postavljena zelo privlačno: opazujemo lahko borbo dveh velikih vrečarskih mačk rodu *Achlysictis* ali okostje ene največjih ptic *Paraphysornis brasiliensis*.

Ostanki dinosavrov pa so prav gotovo najpomembnejši in najprivlačnejši del muzeja. Njihova najdišča ležijo v središču patagonske stepe v provinci Chubut, kjer so razkrite različne mezozojske kamnine, predvsem

Skulptura (rekonstrukcija) enega od največjih odkritih patagonskih dinosavrov iz skupine titanosavrov (za primerjavo njihove velikosti pogledajte ljudi pod repom dinosavra). Dinosaaver stoji pred mestom Trelew, kjer je tudi zanimiv paleontološki muzej. Foto: Matija Križnar.

iz obdobja krede in jure. Ta najdišča se nahajajo v polmeru tristo kilometrov od Trelewa, kar je za argentinske razmere zelo blizu. Tako so paleontologi v krednih plasteh našli ostanke mesojedih teropodov *Tyrannotitan chubutensis* in *Carnotaurus sastrei*. Iz podobno starih kamnin so izkopali tudi orjaška zavropoda *Argyrosaurus superbus* in *Patagotitan mayorum* ter hadrozavra

Neverjetno plenilska mačka vrečarka iz miocenskih plasti pri mestu Gaiman, ki je predstavljena v paleontološkem muzeju Museo Paleontológico Egidio Feruglio v Trelewu.

Foto: Matija Križnar.

Secernosaurus koernerii. V nekoliko starejših, jurskih plasteh so odkrili še druge dinozavre, kot so *Amygdalodon patagonicus*, *Condorraptor currumili* ter zavropoda *Patagosaurus fariasi* in *Volkheimeria chubutensis*. V muzeju si lahko ogledate tudi najbolj znane argentinske dinozavre, kot sta na primer *Gigantosaurus carolinii* in *Amargasaurus cazauui*.

Patagonske razsežnosti, tudi na polotoku Valdés, niso iz trte izvite. Veličastni klifi, glasni južnomorski sloni, neverjetne piruete

kitov ter ostanki izumrlih sesalcev in dinozavrov so le del osupljivih argentinskih planjav Patagonije. Vsak naravoslovec ali popotnik, ki si je za raziskovanje izbral Valdés in njegovo okolico, ni bil razočaran, večinoma pa smo odšli s prelepimi spomini in željo po vrnitvi.

Eden največjih patagonskih krednih dinozavrov je bil mesojedi gigantozaver (Gigantosaurus carolinii). Njegovo okostje je na ogled tudi v paleontološkem muzeju Museo Paleontológico Egidio Feruglio. Foto: Matija Križnar.